

І. А. Герасимович,

к. е. н., доцент кафедри бухгалтерського обліку, ДВНЗ "КНЕУ імені Вадима Гетьмана"

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

I. Herasymovych,

Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor Department of Finance, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

LOCATION AND THE ROLE OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT IN THE SYSTEM OF CONTROL BY THE MODERN ENTERPRISE

Особливістю сучасного наукового пізнання управління є представлення всіх його об'єктів як систем, під якими розуміють набір взаємодіючих підсистем зі своїми елементами. Однією з обов'язкових є інформаційна підсистема обліково-аналітичного забезпечення. Вона представляє собою сукупність здійснюваних функцій з планування, бюджетування, обліку, контролю, аналізу та регулювання. Вони є базою нового інтегрованого економічного механізму в управлінні підприємством — фінансового інжинірингу, створення якого викликано необхідністю контролю бізнес-процесів за "центрами відповідальності" операційної та "центрів фінансових ситуацій" фінансової діяльності, в сучасних, постійно змінюваних, конкурентних умовах. Модель цього нового інтегрованого економічного механізму управління бізнес-процесами є синтезом функцій планування, бюджетування, обліку, аналізу і контролю. Тобто для фінансового інжинірингу вирішується задача створення інноваційного обліково-аналітичного забезпечення.

The peculiarity of modern scientific knowledge of management is the representation of all its objects as systems, which is understood as a set of interacting subsystems with its elements. One of the mandatory information subsystem of accounting and analytical support. It represents a set of functions performed on planning, budgeting, accounting, control, analysis and regulation. They are the basis of a new integrated economic mechanism in the management of the enterprise — financial engineering, the creation of which is due to the need to control business processes for the "centers of responsibility" of the operating and "financial centers" of financial activities, in today's constantly changing competitive conditions. The model of this new integrated economic mechanism for managing business processes is a synthesis of planning, budgeting, accounting, analysis and control functions. That is, the task of creating innovative accounting and analytical support is solved for financial engineering.

Ключові слова: система управління, системний підхід, функції управління, обліково-аналітичне забезпечення, управлінський облік.

Key words: management system, system approach, management functions, accounting and analytical support, management accounting.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Процес управління — це система цілей цілеспрямованих взаємодіючих елементів, де одним з головних є обліково-аналітичне інформаційне забезпечення, без якого система працювати не може, і особливо в світлі впроваджуваного сьогодні в світі нового економічного механізму фінансового інжинірингу бізнес-процесів. У зв'язку з цим, розкривається нова роль таких функцій обліково-аналітичної підсистеми, як планування, бюджетування, облік, аналіз та контроль бізнес-процесів "центрів відповідальності" в операційній та "центрів фінансових ситуацій" в фінансовій діяльності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР

Науково-практичні та методичні основи системного підходу в управлінні підприємством висвітлені в працях таких зарубіжних та вітчизняних вчених, як: Гайсес М.А. [1]; Берталанфі Людвіг фон [2]; Бутинець Ф.Ф. [3]; Добровський В.М. [4]; Вернадський В.І. [5]; Голов С.Ф. [6]; Мухін В.І. [7]; Пушкар М.С. [8]; Садовський В.Н. [9]; Тютін В.С. [10]; Урсул А.Д. [11], але з недостатньо розкритою аргументацією взаємозв'язку обліково-аналітичних функцій в системі управління сучасним підприємством, що особливо важливо для українського ринкового середовища і вимагає дослідження.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Недостане висвітлення у вітчизняній науковій літературі проблем місця і ролі планування, бюджетування, обліку, аналізу і контролю як складових обліково-аналітичного забезпечення нового економічного механізму — фінансового інжинірингу.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає в обґрунтуванні і оцінці місця і ролі обліково-аналітичного забезпечення в новому економічному механізмі управління сучасним підприємством — фінансовому інжинірингу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

В узагальненому розумінні управління — це функція будь-якої організованої системи, яка направлена на збереження динамічної рівноваги з середовищем (економічним, соціальним, технологічним) і на його розвиток, з метою здійснення регулюючого впливу на різні елементи системи для досягнення поставлених цілей.

У літературних джерелах управління розглядається як функція, процес, апарат, процес прийняття рішень, система. Стосовно цього дослідження управління розглядається як система управління, як процес. Тому розглянемо найбільш обґрунтовані, на нашу думку, визначення змісту цього поняття.

Основним елементом системи управління промисловим підприємством є перетворення предметів праці в готову продукцію на основі взаємодії основних, допоміжних, забезпечуючих, обслуговуючих та природних процесів, що в сукупності являють собою промисловий процес.

Один із засновників загальної теорії систем фон Берталанфі Л. поняття системи формулював наступним чином: "Система — це набір взаємодіючих елементів, це структура, у якій елементи якимось чином діють один на одного взаємодіють [2].

"Система це група ціленаправлених взаємодіючих елементів" — Гайсес М.А. [1];

В.І. Вернадський вважав, що "система — це сукупність взаємодіючих різних функціональних одиниць (біологічних, людських, машинних, інформаційних, природних), що пов'язані із середовищем та служать досягненню деякої загальної мети шляхом дії над матеріалами, енергією, біологічними явищами та управління ними" [4].

Мухін В.І, визначає, що "Управління — це процес, а система управління — механізм, який забезпечує цей процес" [7].

В.С. Тюхтін писав: "Система є множина пов'язаних між собою компонентів тої чи іншої природи, упорядкованих по відносинам, що володіє певними властивостями. Ця множина характеризується єдністю, яка виражається в інтегральних властивостях і функціях множини" [10].

А.Д. Урсул вважав, що "система — це різноманітність відносин і зв'язків елементів, що складають цілісну єдність" [11].

Садовський В.Н. вважає, що "Головною особливістю сучасного наукового пізнання управління є пред-

ставлення всіх його об'єктів як систем; "Систему та сукупність ми сьогодні вивчаємо буквально у всьому — теоретично будь-який об'єкт наукового дослідження може бути розглянутий як окрема система [9];

Отже, система — це не що інше як підприємство (організація) в статичі, тобто деякий зафіксований на даний момент часу стан впорядкованості.

Дослідження теорії і практики економічного управління різних об'єктів дозволило встановити, що обов'язковою умовою для цього є необхідність застосування наукових підходів до управління на підставі системного підходу.

Особливість системного підходу в тому, що він орієнтований на розкриття цілісності об'єкта і забезпечуючих його механізмів, на виявлення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх в єдину теоретичну картину.

Поняття "системний підхід" (від англ. — systems approach) стало широко вживатися в 1960—1970 роках, хоча саме прагнення до розгляду об'єкта дослідження як цілісної системи виникла ще в античній філософії та науці (Платон, Арістотель). Ідея системної організації знання, що виникла в античні часи, формується в середні XVIII століття і отримує найбільший розвиток в німецькій класичній філософії (Кант, Шеллінг). Системний підхід — це методологічний напрям у науці, основне завдання якого полягає в розробці методів дослідження і конструювання складноорганізованих об'єктів — систем різних типів і класів.

Одним із найважливіших методів у системному підході, як ефективний засіб вирішення складних, недостатньо чітко сформульованих проблем є системний аналіз. Системний аналіз можна вважати подальшим розвитком ідей кібернетики: він досліджує загальні закономірності, що відносяться до складних систем, які вивчаються будь-якою наукою.

Сучасне підприємство, з точки зору науки, — це система діяльності, тобто виділення із суспільно-економічного середовища самоорганізуючим впливом елементів (персонал, машини і устаткування, матеріальні і фінансові ресурси), що пов'язані між собою ланцюгом причинно-наслідкових взаємовідносин і управляємим на основі одержання і передачі йому інформації, з метою досягнення кінцевого результату, тобто функціонування системи зводиться до руху інформації, енергії, ресурсів, що перетворюються на певні вхід і вихід.

Підприємство, як система, складається із управляючої і управляємої підсистем, пов'язаних між собою каналами передачі інформації (рис. 1).

Як управляєма підсистема виступає сукупність виробничих процесів, здійснення яких забезпечує виготовлення продукції або надання послуг. Ці обставини вимагають поділу управляємої підсистеми на окремі підсистеми у відповідності з особливостями перебігу таких процесів як рівнів управління:

- інформаційних щодо дослідження пошуку і конкуренції на ринку;
- підготовки виробництва і освоєння нових видів продукції, робіт, послуг;
- матеріально-технічного постачання;
- виробничої інфраструктури;
- збуту і реалізації продукції;
- планування, бюджетування, обліку, контролю і аналізу, регулювання;

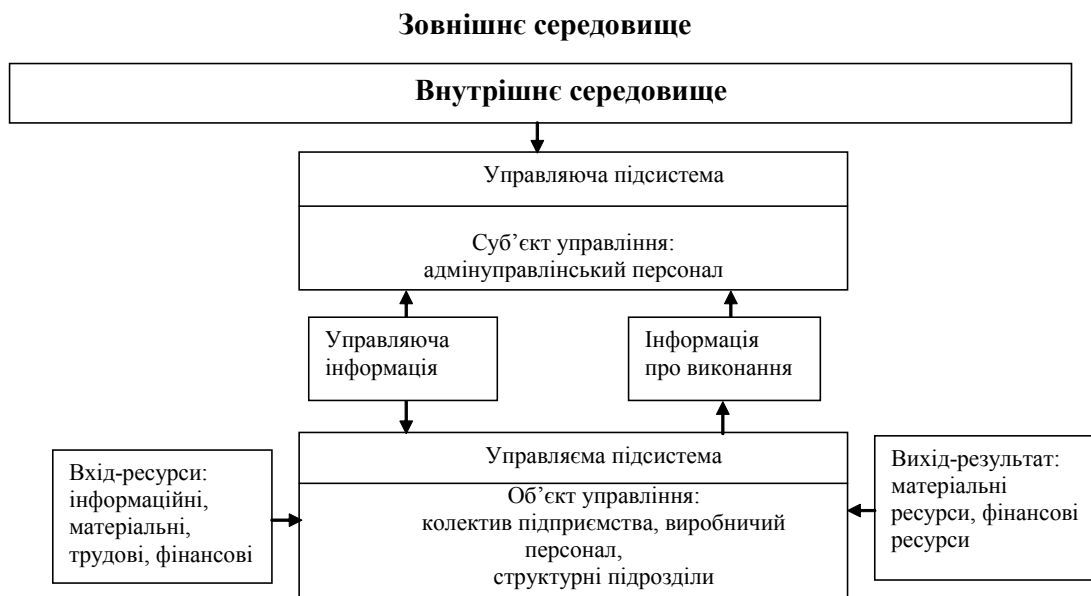

Рис. 1. Система управління підприємством

Отже, можна зробити висновок, що система управління є сукупністю двох підсистем — управляючої (керуючої, що формує дії) і управляємої (об'єкт управління).

Щоб управляюча і управляема підсистеми працювали, для менеджерів необхідно створити інформаційне обліково-аналітичне забезпечення, що представляє собою сукупність здійснюваних менеджерами функцій.

На підставі вивчення літературних джерел, у таблиці 1 наведено найважливіші функції управління, запропоновані провідними українськими науковцями з цієї проблеми.

Всі разом взяті функції управління знаходяться в єдності, взаємно проникають один в одного і створюють зміст системи управління, а відсутність якої із функцій робить принципово неможливим здійснення управління як цілісного процесу.

Оскільки метою дослідження є направленість на вдосконалення методики обліково-аналітичного забезпечення внутрішньогосподарських бізнес-процесів, в умовах використання в управлінні українськими підприємствами методів фінансового і бухгалтерського інжинірингу, які набули широкого використання в країнах з ринковою економікою, то саме в управлінському обліку, для цієї мети необхідно здійснити: для операційної діяльності — синтез функцій бюджетування, обліку, аналізу та контролю затрат за технологічними бізнес-процесами "центрів відповідальності", де формуються собівартість, а не за статтями затрат, які тільки узагальнюють їх, а для фінансової діяльності — обліковувати функції з ризиків, резервів, ліквідності, платоспроможності та інші за "центрами фінансових ситуацій".

Проведені дослідження свідчать про наявність двох розумінь сутності управлінського обліку: як підсистеми бухгалтерського обліку і як окремої інтегрованої системи

управління, адже управлінський облік у широкому розумінні є різновидністю технології підтримки управління.

Найбільш характерною особливістю сучасного етапу розвитку управлінського обліку, викликаного ринковими перетвореннями, що змінили роль управління сучасним підприємством, є прискорена інтеграція вже традиційних методів планування, бюджетування, нормування, обліку, аналізу і контролю в єдину інтегровану інформаційну систему, яку світова наука називає фінансовим інжинірингом.

Якщо результат дії системи повністю відповідає поставленій меті, то це свідчення достатності даної системи для даної мети. Тому любий існуючий об'єкт можна охарактеризувати, відповівши на два питання:

1. Що може зробити цей об'єкт?
2. Яку дію повинен виконати об'єкт?

Ці два питання і визначають мету як завдання і під цю мету базується система. Фактично своїми діями система перетворює мету в результат дії.

У цьому плані управління підприємством — це не що інше як сукупність окремих інформаційних функцій з планування, бюджетування, обліку, аналізу, контролю та регулювання, кожна з яких є системою. Отже, звідси управління підприємством базується на системному підході використанні перелічених взаємодіючих інформаційних функцій.

У сучасній науковій літературі визначено дві основні процедури системного підходу:

1. Ідентифікація (пізнання, встановлення, формулювання) об'єкту чи предмету вивчення (дослідження, пізнання) сукупності елементів як системи.

2. Моделювання — фізичне, представлення систем: формалізоване або абстрактне (ідеальне) з необхідним розкриттям змісту, шляхом описування.

За допомогою імітаційних моделей та серії варіантів розрахунків, без яких вибрати альтернативний варіант стратегії розвитку промислового підприємства неможливо, можна отримати оптимальний варіант певної системи, включаючи і побудову управ-

Таблиця 1. Функції управління за визначеннями різних авторів

Автори	Функції управління
Чумаченко М.Г. [12]	Планування, організація, регулювання, контроль, стимулювання
Добровський В.М. [6]	Планування, організація, регулювання, облік, контроль, аналіз
Голов С.Ф. [5]	Планування, бюджетування, облік, аналіз, контроль
Бутинець Ф.Ф. [3]	Планування, облік, контроль, аналіз
Пушкар М.С. [8]	Облік, контроль, аналіз

лінського обліку, для інформаційного забезпечення про здійснювані бізнес-процеси операційної та фінансової діяльності підприємств. Таке моделювання доступне широкому колу користувачів, адже його можна здійснювати не тільки з використанням програмних комп'ютерних технологій на великих підприємствах, які мають такі засоби, але й середніх, де варіанти моделей розраховуються звичайними фізичними засобами.

Використання таких моделей дозволяє діагностувати управління та в будь-який момент часу оцінити його ефективність з подальшим виявленням слабких ланок (критичних точок) та формуванням набору заходів по їх усуненню. Це викликає необхідність вдосконалення наявних та розробку нових економічних методів і процедур їх вирішення. До них якраз і відносяться інструменти нового економічного механізму — фінансового інжинірингу. В його основі лежить організація контролю на підставі управлінського обліку за формуванням бізнес-процесів певних центрів як об'єктів обліку: в операційній діяльності — за "центрами відповідальності", де таким механізмом виступає синтез планування, бюджетування, нормативних методів "стандарт-кост" і "дірект-кост" та аналізу, а в фінансовій діяльності — за "центрами фінансових ситуацій" як сукупність бізнес-процесів, що формують ризики, резерви, ліквідність, платоспроможність та інших ситуацій, що виникають у процесі фінансової діяльності.

Отже, на підставі системного підходу до управління сучасним підприємством, як поєднання підсистем планування, бюджетування, обліку, аналізу та контролю, які в свою чергу також можуть розглядатися як окремі системи управління, з властивими їм елементами, можна створити найбільш оптимальний варіант ефективного управління бізнес-процесами підприємства.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У системі управління сучасним підприємством, представленою новим економічним механізмом — фінансовим інжинірингом, обліково-аналітичному забезпеченню з підсистемами планування, бюджетування, обліку, аналізу та контролю, належить головне місце, яке визначається його інформаційною роллю, без якої діяльність підприємства неможлива. Вдосконалення рекомендованого обліково-аналітичного забезпечення буде здійснюватися і залежатиме від подальшого поширення впровадження нового економічного механізму фінансового інжинірингу на підприємствах України.

Література:

1. Гайсес М.А. Общая теория систем. (Системы и системный анализ). — М., ГЛОБУС_ПРЕСС. — 2005. — С. 31—30.
2. Берталанфи Л. фон. General Systems theory. — New-York, 1968.
3. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський управлінський облік. / Ф.Ф. Бутинець. — Житомир: ПП "Рута", 2002. — 480 с.
4. Вернадский В.И. Размышления натуралиста: В 2 кн. / АН СССР. Ин-т истории естествознания и техники.

Архив. — М.: Наука, 1977. Кн. 2. Научная мысль как планетное явление / Сост.: Бастркова М.С., Неаполитанская В.С., Филиппова Н.В.; Редкол.: Кедров Б.М. (пред.) и др. — 191 с.

5. Голов С.Ф. Управленческий бухгалтерский учет. — К.: Скарбы, 1998. — 377 с.
6. Добровський В.М. Управлінський облік: навчальний посібник / В.М. Добровський, Л.В. Гнилицька, Л.С. Коршикова / за ред. В.М. Добровського. — К.: КНЕУ, 2005. — 278 с.
7. Мухин В.И. Основы теории управления. — М.: Экзамен, 2002. — 256 с.
8. Пушкар М.С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів) [Текст]: монографія / М.С. Пушкар. — Тернопіль: Карт-Бланш, 2006. — 334 с.
9. Садовський В.Н. О принципах исследования систем (в связи с "общей теорией систем" Л. Берталанфи) // Вопросы философии. — 1960. — № 8. — С. 3.
10. Тютин В.С. Отражение, системы, кибернетика. — М.: Наука, 1972. — 256 с.
11. Урсул А.Д. Проблема информации в современной науке. — М.: Издательство "Наука", 1968. — 201 с.
12. Чумаченко М.Г. Розвиток бухгалтерського обліку в Україні (текст) / М.Г. Чумаченко // Світ бухгалтерського обліку. — 1999. — № 10—11. — С. 2—8.

References:

1. Gajses, M.A. (2005), Obshhaja teorija sistem. (Sistemy i sistemnyj analiz) [General theory of systems. (Systems and systems analysis)], GLOBUS_PRESS, Moscow, Russia.
2. Bertalanfi, L.Fon. (1968), General Systems theory, New-York, USA.
3. Butynec', F.F. (2002), Buhgalters'kyj upravlins'kyj oblik [Accounting management accounting], PP Ruta, Zhytomyr, Ukraine.
4. Vernadskij, V.I. (1977), Razmyshlenija naturalista [The Naturalist's Reflections], Nauka, Moscow, Russia.
5. Golov, S.F. (1998), Upravlencheskij buhgalterskij uchet [Management accounting], Skarby, Kyiv, Ukraine.
6. Dobrovs'kyj, V.M. Gnylyc'ka, L.V. and Korshykova, L.S. (2005), Upravlins'kyj oblik [Management accounting], KNEU, Kyiv, Ukraine.
7. Muhin, V.I. (2002), Osnovi teorii upravlenija [Fundamentals of Control Theory], Jekzamen, Moscow, Russia.
8. Pushkar, M.S. (2006), Kreatyvnyj oblik (stvorennja informacii' dlja menedzheriv) [Creative accounting (creation of information for managers)], Kart-Blansh, Ternopil', Ukraine.
9. Sadovskij, V.N. (1960), "On the principles of system research (in connection with the "general theory of systems" L. Bertalanffy)", Voprosi fylosofyy, vol. 8, pp. 3.
10. Tjuhtin, V.S. (1972), Otrazhenie, sistemy, kiber-netika [Reflection, systems, cybernetics], Nauka, Moscow, Russia.
11. Ursul, A.D. (1968), Problema informacii v sovremennoj nauke [The problem of information in modern science], Nauka, Moscow, Russia.
12. Chumachenko, M.G. (1999), "Development of accounting in Ukraine", Svit buhgalters'kogo obliku, vol. 10—11, pp. 2—8.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2018 р.